

Радомир Ј. ПОПОВИЋ*

Историјски институт

Београд

БУКУРЕШКИ МИР, КНЕЗ МИЛОШ И АУТОНОМИЈА СРБИЈЕ**

Апстракт: У раду је описана рецепција Букурешког мировног уговора у српској књижевности и историографији до средине 19. века. Анализирано је место Осме тачке Букурешког мира у спољној политици Србије од 1812. до 1820. године. Утврђено је да се за време Другог српског устанка кнез Милош није руководио тим међународним споразумом, јер није имао његов препис, нити је успоставио непосредне везе са руском дипломатијом. Такође, анализирано је на основу резултата истраживања Михаила Гавриловића, када је кнез Милош могао сазнати за Букурешки мировни уговор на који је, у политици стицања аутономије Србије, јавно почео да позива од 1820. године

Кључне речи: Букурешки мир, 1812, кнез Милош, Русија, Порта, барон Строганов, аутономија, Михаило Гавриловић.

Осма тачка Букурешког уговора из 1812. године темељни је документ међународног права на којем се заснива државност Србије у новом веку. Савременици су у малобројним књижевним и историографским делима из прве половине 19. века уочавали значај тог мировног споразума, али нису давали вредносне оцене. Већ 1815. године у анонимној књизи *Србије плачевно пакипорабошћеније* тенденциозно је наведен извод Осме тачке: да су Срби били дужни да сва утврђења „с војеним стварима Турцима предамо, а пограничне шанцове да разоримо, и себе у соврешно поданство да дамо“.¹ Вук Караџић је

---

* rjpopovic@gmail.com

** Рад је настао као резултат истраживања на пројекту Министарства просвете, науке и технолошког развоја *Европа и Срби : подстицаји и искушења европске Модерне 1804–1918* (Ев. бр. 177031).

¹ *Србије плачевно паки парабощніе лѣта 1813, зацо и како, у разговоу парабощене матере съ роднымъ еднымъ сыномъ своимъ, коему оставя послѣднее свое завѣщаніе*, Въ Млеткахъ: у Панае Феодосіева, 1815, 66.

1828. године у делу *Милош Обреновић књаз Србији* први пут у једној српској књизи објавио Осму тачку Букурешког уговора на руском језику. Пишући о захтевима Срба према Порти после завршетка Другог српског устанка Вук је навео: „Најпрече би и најправије било искати, да им се даду права по Букурешком миру између Руса и Турака; но Срби о том ако су што и знали – (подвукао Р.П.) нису смели ни речи поменути“.² Сима Милутиновић Сарајлија десетак година каснија преузео је из поменутог Вуковог дела препис Осме тачке и објавио га у својој *Историји Србије*.³ Професор права на Лицеју у Београду Димитрије Матић је 1851. године у делу *Јавно право Књажества Србије* објавио на српском језику Осму тачку Букурешког мира заједно са осталим јавно-правним актима Србије од 1812. до 1845. године.⁴ Матић је грађу за своје дело добио из Кнежеве канцеларије где су се чували преписи тих докумената. Преписе је прикупио Алекса Симић, истакнути уставобранитељски првак, док је био капућехаја у Цариграду 1842/43. године, а Аћим Марковић, секретар Агенције у Цариграду, преписао их је у три рукописне књиге. Симић је један примерак доставио Кнежевој канцеларији, а један задржао за себе.⁵

У српској историографији темом Букурешког мира из 1812. године и његове имплементације највише се бавио Михаило Гавриловић у монографији о Милошу Обреновићу. Остали српски историчари су наглашавали да је Осма тачка имала далекосежан значај за државност Србије, али и то, да је, са становишта фактичке независности коју је Србија уживала у време потписивања мира 1812. године, била далеко од максималистичког циља устанничког вођства – потпуног ослобођење од турске власти и обнове државе на основу историјског права.⁶

² *Милош Обреновић, књаз Србији, или грађа за српску Историју нашега времена*. У Будиму, у штампарији крал. универс. Пештан., 1828, 27. Исто то у: В. Стефановића Караџић, *Историјски списи I*, Сабрана дела XV, Београд [1969], 80–81.

³ *История Сербіе одъ почетка 1813 до конца 1815 год.* У Лайпцигу, печатано кодъ Бернх. Таухница јуниора, 1837, 18–19. Препис Осме тачке на руском језику објављен је још у: Павле Јовановић, *История најважнии догађая у Сербіи одъ год. 1459 до 19/20. Септембра 1813*, Нови Сад 1847, 82–83.

⁴ Д. Матић, *Јавно право књажества Србие*, Београд 1851, 4–12.

⁵ Алекса Симић не наводи одакле су преписивана акта, нити коме је припао трећи примерак преписа (*Сећања Алексе Симића на књаза Милоша*, приредио Р. Љушић, Крагујевац 1997, 158–159). Димитрије Матић, тек постављени професор „отачественог права“ на Лицеју, обратио се Министарству просвете 10/22. марта 1849. године молећи да „подејствује“ код Министарства иностраних дела како би се прибавила неопходна документа која се односе на јавно право Кнежевине Србије. Аврам Петронијевић, кнежев представник и министар иностраних дела, на захтев Министарства просвете одговорио је 25. марта/5. априла 1849. тако што „пошиље му зборник свију такови акта заједно са преписом фермана одобравајућег поставленија суда врховног у Србији и последнег фермана за ђумрук... који се у зборнику реченом не налазе, с молбом да попечитељство ... по учињеном употребљенију зборник исти Попечитељству инострани дела повратити изволи“ (АС, МПс, 1849, II, 110).

⁶ Према мишљењу Стојана Новаковића изнетом 1904. у првом издању дела *Васкрс државе српске* Букурешки уговор је „најдрагоценија добит Првог српског устанка; у њему је

Букурешки мировни уговор потписан је између Османског и Руског царства 28. маја 1812. године.⁷ Осмом тачком тог уговора Порта се обавезала на давање амнестије Србима, док је будућа аутономија Србије нејасно исказана. Као оквир будуће самоуправе наведене су привилегије које су уживали „поданици у острвима Архипелага и у другим пределима“, умерен порез који ће Срби непосредно исплаћивати и о чему ће се Порта „непосредно“ споразумети са српским народом. Са друге стране, устаници су били у обавези да сруше тврђаве подигнуте за време устанка, а турској војсци омогуће повратак у утврђене градове у којима је била стационирана пре избијања устанка.⁸ Међутим, Србија је од 1812. до 1833. године, док Букурешки мировни уговор није постао основ њене државности, прошла кроз неколико фаза: неуспешне српско-турске преговоре (1812–1813), период турске страховладе и избијање

васкрс државе српске у XIX веку“ (*Васкрс државе српске. Политичко-историјска студија о Првом српском устанку 1804–1813*, Аранђеловац 2002, 188). Михаило Гавриловић пише: „Овим уговором пак, Србија се, поред свега поштовања султанових суверених права, издваја из Турске царевине као област с нарочитим привилегијама, постаје политичка јединица, дотадашња раја у тој области постаје правна личност. Иако Србија није стављена под руску заштиту, у смислу је самог уговора да Порта мора дати рачуна Русији да је верно испунила обавезе које је на себе примила уговором“. Тиме је руски утицај први пут „прекорачио дунавску границу“ (М. Гавриловић, *Милош Обреновић, књига прва (1813–1820)*, Београд 1908, 8–9). „Важност Букурешког уговора лежала је у том што је Порта признала неку самоуправу Србије у једном међународном уговору и што је тим Русија стекла формално право да се меша у однос Срба према Порти“ (В. Поповић, *Европа и српско питање у периоду ослобођења 1804–1918*, Београд [1940], 62. Слично мишљење дели и Владимир Ћоровић, *Историја Срба*, Београд 1995³, 564–565. Према мишљењу Радоша Љушића, „сав значај Букурешког мира за будућност Србије“ лежи у чињеници што је њиме Порти одузето право „октроисања повластица Србима“ и што су се Срби нашли под покровитељством Русије (*Историја српске државности, књига II, Србија и Црна Гора нововековне српске државе*, Нови Сад 2001, 80). Другачије мишљење заступао је Лазар Арсенијевић Баталака који у Букурешком уговору, односно мисији Марка Ивелића, види узрок слома Првог српског устанка (*Историја српског устанка II*, Београд 1899, 931–950; *Исти, Живот и прикљученија Карађорђа, о рођењу, животу, својствима душевним и тјелесним и прикљученијама Ђорђа Петровића Црног Ђорђа (Кара Ђорђа)*, приредио Р. Ј. Поповић, Београд 2004, 8–12. О Букурешком миру видети и: Ч. Мијатовић, *Руси и Букурешки уговор*, Трговински гласник 160 (XIV) (1904) 1; 161, 1–2. У новије време о Букурешком миру писали су: С. Перић, *Хан Манук, букурешки хотел везан за судбину српског народа*, у: Карађорђе у миту и епизи, Рача, Центар за митолошке студије Србије, 2001; Ж. Марковић, *Букурешки мир 1812. и његов одјек у Србији*, Историјска баштина : часопис за историографију и архивистику 21 (Ужице 2012) 33–51. У Историјском институту у Београду деведестих година 20. века припреман је зборник „Завршне године Првог српског устанка“ од чијег се штампања одустало. Од пристиглих радова темом Букурешког мира бавили су се: М. Д. Савић, *Један мало познати податак о потписивању Букурешког мира 1812. године* и П. Милосављевић, *Неки аспекти закључења Букурешког уговора о миру 1812. године*.

⁷ Датуми у тексту су по грегоријанском календару, а у напоменама по старом и новом календару.

⁸ Р. Љушић, *нав. дело*, 80.

Другог српског устанка (1813–1815); успостављање непосредних веза између кнеза Милоша и руске дипломатије и уобличавање аутономије Србије на основи Букурешког мира (1816–1821); застој у српско-турским преговорима због хетеријске побуне у Влашкој и Грчког устанка (1821–1826); усвајање Акерманске конвенције и поновни преговори руске владе и Порте око испуњења Букурешког мира (1826–1828); руско-турски рат, Једренски мировни уговор и убрзање преговора о аутономији Србије (1828–1829); потврда аутономије Србије хатишерифима из 1830. и 1833. године и бератом о наследном кнежевском достојанству (1830). Тежиште овог рада је утврђивање места Букурешког мира у спољној политици кнеза Милоша од 1816. до 1820. године – раздобља када је, заправо, обликована аутономија Србије на његовим основама.

Прва фаза преговора Срба и Порте око примене Осме тачке Букурешког мировног уговора трајала је од јула 1812. до јула 1813. године: од руског саопштења устаничком вођству до Карађорђевог ратне прокламације. Наиме, устаници су за потписани и још нератификовани руско-турски споразум најпре сазнали у јуну 1812. године од нишког везира Хуршид-паше, који је Карађорђу понудио посредништво у будућим преговорима устаника и Порте око примене уговора. Устаничко вођство, уљуљкано присуством руске војске у Србији и тиме што их руска команда у Влашкој није обавестила о потписаном миру, прешло је преко тог позива.⁹ Са руске стране, вест о закљученом миру стигла је у Србију тек средином јула 1812. године.¹⁰ Адмирал Павле Васиљевич Чичагов, командант руске војске у Влашкој, наложио је руском изасланику у Србији Теодору Ивановичу Недоби да најуже устаничко вођство обавести о закљученом уговору. У писму Карађорђу 26. јула Чичагов га је саветовао да пошаље делегацију у Цариград или у Софију Челеби-ефендији, овлашћеном преговарачу Порте, ради отпочињања преговара.¹¹ Одредба Осме тачке о предаји утврђења Турцима

---

⁹ О српско-турским преговорима 1812/13. године видети: Д. Матић, *нав. дело*, 7–12; М. Гавриловић, *нав. дело*, 15–36.

¹⁰ Главкомандујући Дунавске армије П. В. Чичагов издао је 3/15. јуна 1815. инструкције потпуковнику Пољеву који је из Букурешта требало да оде у Србију како би испитао какво је стање, али не и да саопшти одредбе мировног уговора. Цар Александар 13/25. јуна дозволио је адмиралу Чичагову „експедицију у Далмацију“. Чичагов саопштава цару Александру 16/28. јуна поводом ратификације Букурешког уговора да су Турци тражили измену Осме тачке, јер нарушава ауторитет султана, на шта је одговорено да ће Русија, уколико Порта измени ту одредбу поново започети рат. Потпуковник Пољев у извештају из Београда 24. јуна/4. јула обавестио је Чичагова о војној спремности устаника и моралу вођства и војника. Поводом размене ратификације уговора 2/14. јула адмирал Чичагов известио је цара да је Карађорђе спреман да стави на располагање 40.000 војника. У Србију је у јулу 1812. приспео гроф Орурк ради припреме тзв. Јадранске експедиције (*Внешняя политика России XIX и начала XX века, Документы российского МИД* (даље: ВПР), серија I, том 6, Москва 1962, 431–432; 443; 450; 461–463; 468; 470–471; 490–491; 506–507).

¹¹ Разлози руског оклевања да Србима одмах саопште Осму тачку су војна и дипломатска комбинаторика адмирала Чичагова о војном савезу са Портом против Наполеона и покретању

пренеразила је Карађорђа. После саветовања у Тополи 29. јула 1812. године, у руску команду у Влашкој послат је Јаков Ненадовић да саопшти да се српски народ не може сагласити с повратком Турака у Србију, односно да не може прихватити Букурешки уговор. Адмирал Чичагов да би приволео устанике на прихватање Букурешког уговора упутио је у Србију специјалног изасланика Марка Ивелића, који је устанцима представио тежак положај Русије због Наполеоновог напада и важност прихватања тог мировног уговора. Ивелић је инсистирао на започињању преговора са Портом, за време чијег трајања Турцима не треба дозволити повратак у утврђене градове.¹² Устаничке старешине су на скупштини у манастиру Враћевшници на Велику Госпојину 1812. свечано прихватиле Осму тачку, ставили печате на свечани акт и положили заклетву. Упркос декларативном прихватању, устаници се нису упуштали у суштинске преговоре о аутономији са Портом, која није била спремна на уступке. Депутација која је 19. септембра 1812. године стигла у Цариград, уместо да преговора о унутрашњем уређењу Србије, изјавила је да је дошла да извиди „вољу султана и намереније с нама“.¹³ Намера Порте била је да за неуспех преговора оптужи Србе. Зато је она, да би спречила везе устаничке депутације са руским посланством у Цариграду, свог овлашћеног преговарача Мустафа Челеби-ефендију упутила у Софију.¹⁴

Српски предлози изнети пред Мустафа Челеби-ефендију у Софији у јануару 1813. године били су Портино признавање аутономије Србије, са Карађорђећем као врховним кнезом. Данак би се плаћао одсеком и предавао би се везиру у Београду. Уместо турске гарнизонске војске у градовима у Србији, Порти

Јадранске експедиције, односно садејству руске војске и устанка хришћана на Балкану упереног против француске власти у Далмацији. Обе ове комбинације отпале су већ у јулу 1812. године. Н. И. Казаков, *Проект Адриатической експедиции адмирала П. В. Чичагова в 1812 г. и русско-сербские взаимоотношения в период ее подготовки*, у: Југословенске земље и Русија за време Првог српског устанка 1804–1813, Београд 1983, 341–353; М. Гавриловић, *нав. дело*, 18; *ВПР*, серија I, том 6, 468–471, 508–509. Карађорђе је одлучио да делегацију пошаље у Цариград. Чичагова је молио да се депутатима да препорука руском посланику Италинском, што је и учињено. Депутати су у Цариграду боравили од 8/20. септембра до краја новембра. У Србију су необављеног посла дошли 23. новембра/5. децембра 1812 (*ВПР*, серија I, том 6, 761).

¹² Инструкције П. В. Чичагова – М. Ивелићу 16/28. јула 1812 (*ВПР*, серија I, том 6, 518–520). Чичагов је у писму 27. јула/7. августа 1812. известио Карађорђа о састанку са Јаковом Ненадовићем у Букурешту и изразио задовољство што је вожд намеран да пошаље делегацију нишком везиру. Саветовао му је да то учини не губећи време и да ће им послати чиновника ради савета (*ВПР*, серија I, том 6, 528–529). О Ивелићевој мисији видети: С. Милутиновић Сарајлија, *История Сербие*, 20–21.

¹³ М. Гавриловић, *нав. дело*, 21.

¹⁴ Депутати су најпре у Шумли имали састанак са великим везиром Хуршид-пашом који је затражио предају утврђења и личног наоружања, у супротном запретио је одмаздом (М. Гавриловић, *нав. дело*, 26–27).

је, супротно одредби Осме тачке, нуђена српска помоћ у војсци.¹⁵ У мају 1813. године у Софију је послата последња устаничка депутација са захтевом да Турци од народа не одузимају лично наоружање, да се Турци истерани из Србије не враћају и да ће прихватити везира са одређеним бројем војске. Руски посланик у Цариграду Италински известио је 28. маја 1813. године своје надлежне да га је реис-ефендија званично обавестио да су српско-турски преговори пропали и да је Porta одлучила да војно покори Србију. Тиме су српско-турски преговори завршени. Уследио је тромесечени рат у којем је османска војска покорила Србију. Први српски устанак доживео је „жалостни свршетак.“¹⁶

У представкама и молбама српских народних првака руском и аустријском цару, те руским, аустријским и другим званичницима на Бечком конгресу, Осма тачка Букурешког мира уопште није поменута. Егзистенцијална угроженост, турске репресалије и тешки финансијски намети током 1813. и 1814. године битно су утицали на правац српске политике у том изузетно тешком времену. Војвода Милош Обреновић био је најугледнији устанички старешина који је остао у Србији 1813. године. Турци су га поставили за кнеза Рудничке, а од лета 1814. године за баш кнеза Рудничке, Крагујевачке и Чачанске нахије. У првој молби руском цару 2. маја 1814. године из манастира Благовештења предочен је крајњи циљ борбе српског народа – ослобођење од Турака и прикључење Руском царству. Пошто су свесни да међународне околности то не дозвољавају, задовољавају се аутономијом какву ужива Влашка, обавезују се на плаћање годишњег данка и протеривање „насилних Турка“ из Србије.¹⁷ Молбама које су посредством српских емиграната (Петра Николајевића Молера), народних изасланика (проте Матеје Ненадовића) и црквених великодостојника (Мелентија Никшића), упућиване из Србије руском цару и високим руским званичницима (кнезу Голицину, Марку Ивелићу, Теодору Недоби), а које је потписивао Милош Обреновић „во имја целого народа“, конкретно се не помињу жељене привилегије, већ уопштено изражава верност српског народа руском владару, описију турска злодела и моли заштита.¹⁸

¹⁵ О преговорима Срба и Турака у пролеће 1813. значајан је извештај руског посланика А. Ј. Италинског министру иностраних дела Н. П. Румјанцеву 2/14. априла 1813. и извештај првог драгомана руског посланства А. Фонтона о разговору са реис-ефендијом 7/19. марта 1813. (*ВПР*, серија I том 7, Москва 1970, 162–166;722; М. Гавриловић, *нав. дело*, 27–28).

¹⁶ Карађорђе је у ратној прокламацији јула 1813. године истакао српске захтеве у преговорима са Портом током 1812/13. године који су се тицали аутономије Србије: плаћање данка одсеком, аутономна унутрашња управа („да смо сами за себе“), забрана повратка Турака у Србију и могућност да Портин представник, с одређеним бројем чиновника борави у Србији „с којим ћемо сва дела управљати“ (Д. Матић, *нав. дело*, 11; М. Гавриловић, *нав. дело*, 32. *ВПР*, серија I том 7, 219–220).

¹⁷ Молбу су потписали архимандрит Глигорије Радојичић, Милош Обреновић, Лазар Мутап, Филип Поповић „бивше војводе“ и Марко кнез Крагујевачке нахије. Молбу су у Срему потписале и старешине избегле у Аустрију (В. и Н. Петровић, *Грађа за историју Краљевине Србије, књига друга 1821–1823*, Београд 1884, 47–49); М. Гавриловић, *нав. дело*, 110.

¹⁸ Архимандрит Мелентије Никшић – грофу Ивелићу, Беч 19. јун/1. јул 1814. Писма која је 15/27. августа 1814. потписао Милош Обреновић упућена су цару Александру I, грофу Н. Салтикову,

Букурешки уговор, судећи према сачуваним малобројним документима српског порекла, није био у видокругу српске спољне политике током Другог српског устанка и непосредно после његовог завршетка. На то су утицале делом међународне околности (Наполеонова владавина сто дана, неспремност великих сила да на Бечком конгресу отворе Источно питање), а пресудно да српски народ због страховитог пораза 1813. године није могао да се носи са супериорнијом војном силом. Зато је Милош Обреновић на почетку Другог српског устанка поставио ограничени ратни циљ: смена суровог београдског везира Сулејман-паше Скопљака, успостављање сношљивијег поретка у Београдском пашалуку, па је од почетка устанка настојао да дође у положај да се споразуме са Портом. Милошев састанак са протом Матејом Ненадовићем, који је почетком августа 1815. године из Аустрије прешао у Србију, и сазнање да велике силе, пре свих Аустрија и Русија, устанике упућују на непосредне преговоре са Портом, утицало је на то да вожд Другог српског устанка започне преговоре са босанским везиром Хуршид-пашом и румелијским валијом Марашли Али-пашом.¹⁹ Преговори са Хуршид-пашом брзо су пропали. На првом састанку са Марашли Али-пашом у турском логору код Ђуприје Милош Обреновић је одговорност за побуну свалио на Сулејман-пашу Скопљака и затражио самоуправу за Србију према одредбама Ичковог мира.²⁰ Споразумом Милоша Обреновића и Марашли Али-паше у Београду, почетком новембра 1815, уговорено је да прикупљање финансијских дажбина припадне Србима, да уз нахијске муселиме буде постављен по један српски кнез који ће судити Србима, да спахије узимају своје приходе како је прописано бератима и да се у

Спирidonу Филиповићу, Родофиникину, кнезу Голицину, Амвросију, митрополиту у Санкт Петербургу, Марку Ивелићу, док су 30. новембра/12. децембра 1814. молбе упућене руској царици, аустријском цару Францу I и грофу Каподистрији, док су 8/20. децембра 1814. молбе послате аустријском канцелару Метерниху и пруском краљу Вилхелму IV (В. и Н. Петровић, *нав. дело*, 50–78).

¹⁹ М. Гавриловић, *нав. дело*, 168–169.

²⁰ Ичков мир је споразум који је устанички дипломата Петар Ичко уговорио са Портом 1806. године и којим је предвиђена широка аутономија Србије: Срби као поданици Османског царства плаћали би годишњи данак (722.500 гроша), спахијама би се исплаћивала умерена давања, Србима се даје потпуна амнестија и прашта заостали данак, а сем тога за још шест месеци унапред, јањичари и други „насилни“ Турци били би протерани из Србије. У Београду, Смедреву, Шапцу и Ужицу остали би гарнизони турске регуларне војске. Срби стичу право да граде цркве и оснивају школе. Именује се баш-кнез, старешина над Србима који ће имати наследно владарско достојанство. Он ће за сваки округ именовати по једног кнеза, уз кога ће бити око 15 наоружаних људи за скупљање данка, безбедност, а баш-кнез имаће у пратњи 50 оружаних људи (С. Новаковић, *Ичков мир. Покушај непосредног измирења Србије и Турске 1806–1807*. Политичко-историјска студија Стојана Новаковића, СКГ 9, 2 (1903) 104–123, 9, 5 (1903) 380–384, 9, 7 (1903) 540–549). Новаковићеву расправу о Ичковом миру критиковао је М. Гавриловић, доказавши да су поједини Новаковићеви закључци нетачни због непоузданих извора (М. Гавриловић, *Ичков мир*, СКГ 9 (1903) 104–123, 380–384, 540–549).

Београду оснује Народна канцеларија као највише административно и судско тело. И Милош Обреновић и Марашли Али-паша сматрали су тај споразум привременим. И док је вожд Милош на споразум гледао као на нужно зло „само да Турци земљу не поробе“ и да се народ сачува од турског мача и сачува оружје за боље прилике, дотле је румели валис настојао да споразумом са Србима најпре елиминише ривала Хуршид-пашу, а потпуно покоравање Србије оставио је будућем времену. Иако се чинило да је споразум Милоша Обреновића и Марашли Али-паше имао привремени карактер, ипак је постао основа политичког стања у Београдском пашалуку до 1830. године, што је Порта у зиму 1815/16. године озваничила ферманима.

Полазећи од оцене Вука Караџића да Срби ако су 1815. и потоњих година о Букурешком миру „што и знали нису смели ни речи поменути“, умесно је поставити питање да ли је кнез Милош на почетку своје владавине, дакле, за време Другог српског устанка и непосредно после његовог завршетка у својој архиви имао препис Осме тачке Букурешког уговора?²¹ За садржину те одредбе војвода руднички Милош Обреновић могао је чути на скупштини у манастиру Враћевшници на Велику Госпојину 1812. године, када је устаничким старешинама „објављен садржај трактата букурешког, а наиме осми чланак реченог тракта“.²² Међутим, Алекса Симић у својим мемоарима пише да „књаз Милош кад је правио мир с Марашли Али-пашом није знао за садржаније руског Букурешког трактата с Портом од 1812. године, нити за писмо цара Александра од 1815. године, које је он на молбу господара Младена писао султану“.²³ Симићева тврдња је тачна, јер је познато да су документа настала у време Првог српског устанка пропала приликом преношења у Аустрију, а део аката склоњен у манастир Благовештење под Рудником нетрагом је нестао.²⁴

---

²¹ Милош Обреновић, књаз Србији, или грађа за српску Историју нашега времена, 27. Исто то у: В. Стефановић Караџић, *Историјски списи I*, 80–81. У првом издању на страни 27.

²² У Карађорђевог деловодном протоколу Н° 888 1. августа 1812. године пише: „Писато свим старешинама по држави нашој: 15-га овога (месеца) да дођу у Враћевшницу код Светог краља у речени дан на скупштину“ (*Дѣловодный протокол одъ 1812. Мая 21. до 1813. Августа 5. Кара-Ђорђа Петровића, врховногъ вожда и господара народа српскогъ*. У Београду, Друштво србске словесности, 1848, 51); Л. Арсенијевић Баталака, *Историја српског устанка II*, 939–940.

²³ Сећања Алексе Симића, 97.

²⁴ *Први српски устанак. Акта и писма на српском језику, књига I 1804–1808*, у редакцији Р. Перовића, Београд 1977, 33–34. Кнез Милош је увиђајући важност уредности архиве наредио 1816. године да се у протокол препишу сва писма која су од 1814. упућивана европским владарима и „знатњејшим“ министрима. Сва та писма објавили су Вукашин и Никола Петровић осамдесетих година 19. века у познатој *Грађи*. Несистематичност администрације кнеза Милоша и потоњи немар у чувању грађе навели су почетком 20. века управника Државне архиве Михаила Гавриловића на закључак да „у Милошевој преписци до 1827. има врло великих празнина“. Те празнине данас су још веће због пљачке од стране окупатора за време Првог и Другог светског рата (М. Гавриловић, *Милош Обреновић I*, VI–VII). Несређено стање кнежеве архиве у годинама

Према томе, за време Другог српског устанка Милош Обреновић није се руководио Осмом тачком Букурешког мира, јер није имао препис те одредбе. Важнија чињеница је та што вожд Милош није имао непосредне везе са руском дипломатијом, заузетом војним и дипломатским изазовима у западној Европи. Како је истакао Михаило Гавриловић важно место у Милошевој политици било је залагање за склапање споразума са Турцима, а потом настојање да се стекне наследно кнежевско достојанство с уверењем да ће као владар са признатим наследним достојанством омогућити да Србија по аутоматизму постане кнежевина.²⁵ Рад на наследном кнежевском достојанству посебност је Милошеве политике у стицању аутономије Србије и тог циља кнез се доследно држао до 1830. године, упркос чињеници да та привилегија није имала упоришта у Букурешком миру.²⁶

Кнез Милош је са руске стране за Осму тачку Букурешког уговора могао сазнати тек у пролеће 1816. године када је ступио у непосредне везе са руским двором. Кнежев први дипломатски изасланик у Русији Михаило Герман је у пролеће 1816. од руских званичника у Петрограду чуо да је руска влада одредила барона Строганова „који ће имати да ради на испуњењу Букурешког уговора“.²⁷ Међутим, неповерење између барона Строганова и кнеза Милоша које је потрајало до 1818. године и турска настојања да изиграју Букурешким миром преузету обавезу непосредног споразума са Србима о аутономији, утицали су на неусаглашеност српске и руске политике у првим годинама Строгановљевог мандата. И док је руски посланик покушавао да реши „српско питање“, дотле је Милош Обреновић стајао „на неодређеном земљишту“ уздајући се помало на Порту, а помало на Русију. Кнез Милош руског цара Александра I моли за помоћ и зашиту, док султану Махмуду II изражава поданичку лојалност.²⁸ Штавише, у

после завршетка Другог српског устанка потврђује се још и тиме што је кнез Милош тек крајем 1817. године руским дипломатама у Букурешту, конзулу Пинију и посланику у Цариграду Строганову најпре послао изводе осам фермана које је Порта послала у зиму 1815/16. године, па пошто ти изводи нису били коректно преписани, у јулу 1818. Строганову у Цариград послати су оригинали (М. Гавриловић, *нав. дело*, 494).

²⁵ М. Гавриловић, *нав. дело*, 377–378.

²⁶ На територији Београдског пашалука за време кнежинске самоуправе као врховни кнез поменут је 1796. Петар Ђуровић. Ичковим миром било је такође предвиђено именовање „баш-кнеза“ с наследним правом (Р. Љушић, *нав. дело*, 55; М. Гавриловић, *Ичков мир*, у: Из новије српске историје, Београд 1926, 95).

²⁷ М. Гавриловић, *нав. дело*, 271. Кнез Милош у писму од 26. априла/8. маја 1816. секретару Каподистрији, поводом Германове мисије у Русији, пише: „Особено разумех што Ваше сијатељство налог прислали јесте јего императорско величество при Блистателној Порти министру барону Строганову, што би и он попеченије о народу сербском имел, које вес народ наш соглашајетсја и на произвољеније оставља Јего императорском величеству (В. и Н. Петровић, *нав. дело*, 153).

²⁸ Милош Обреновић – руском цару Александру I 15/27. фебруара 1816, 29. априла/11. маја 1816, Исти – Махмуду II 29. фебруара/12. марта 1816, 19. јун/1. јула 1816 (В. и Н. Петровић, *нав. дело*, 50–152, 154–156, 156–157)

јулу 1817. Године, без знања посланика Строганова, упутио је султану „благодарно писмо“ изражавајући захвалност за „мир и рахатлук, какав предци наши имали нису.“²⁹ Због тога су односи између барона Строганова и кнеза Милоша накратко захладнели.

У спољној политици руских царева Александра I и Николе I извршење неиспуњених одредби Букурешког уговора представљало је средство притиска на Османско царство и могућност даљег ширења руског утицаја. Наиме, Русија од закључења Букурешког мира 1812. до Наполеоновог коначног пораза јуна 1815. није била у могућности да обрати пажњу на то да ли су испуњене све одредбе Букурешког мира. Покушај Русије да на Бечком конгресу отвори Источно питање осујетиле су европске силе, па су због тога остали жалови напори српских представника код руских дипломата.³⁰ На обавезу испуњења Осме тачке Букурешког мира Порти је резолутно указано у нотама руског посланика у Цариграду А. Ј. Италинског 30. септембра и у ноти 6. новембра 1815. године.³¹ Руска дипломатија је 1816. године наглашено захтевала од Порте да испуни неизвршене обавезе преузете Букурешким мировним уговором. За време мандата руског посланика у Цариграду барона Г. А. Строганова од 1816. до 1821. године усаглашене су начелне одредбе Осме тачке Букурешког мира о аутономији Србије и амбиција кнеза Милоша о наследном кнежевском достојанству. Строганов је на првом званичном састанку са Портиним представницима 28. новембра 1816. оптужио османске званичнике да нису испунили Осму тачку Букурешког мира. То је редовно чинио на састанцима са турским званичницима и у представкама („нотама“). Тако је у ноти 27. септембра 1817. године истицао да је „судьба сербской нации должна быть уподоблена судьбе жителей островов Архипелажских и некоторых других мест“.³²

---

²⁹ Петровићи, 179–181. Михаило Гавриловић је утврдио да је тај акт написан 17/29. јуна 1817, а не 20. јуна/2. јула 1817. како су Петровићи навели (М. Гавриловић, *нав. дело*, 387).

³⁰ У циркуларној ноти А. К. Разумовског учесницима Бечког конгреса истичу се верски и правни разлози мешања европских држава ради заштите хришћанских нација под османском влашћу. У ноти је изложена историја српског устанка и посебно се наглашава да је Порта прекршила Букурешки уговор (*Международные отношения на Балканах 1815-1830 гг.*, отв. ред. В.Н. Виноградов, Москва 1983, 54–58). Е. П. Кудрявцева, *Россия и образование автономного Сербского сударств 1812–1833*, Москва 1992, 51–64. Иста, *Русские на Босфоре, Российское посольство в Константинополе в первой половине XIX века*, Москва 2010, 204.

³¹ М. Гавриловић, *нав. дело*, 225–235; *ВПР*, сер. 1, т. 8, 530. А. Ј. Италински – турској влади 18/ 30. септембра 1815. године; Е. П. Кудрявцева, *Русские на Босфоре*, 202–203.

³² М. Гавриловић, *нав. дело*, 286–287; Строганов је према првобитним упутствима руског министарства иностраних дела требало од Порте да захтева да се новчане дажбине Срба према Турцима у Београдском пашалуку смање за половину, да се смањи број турских војника у гарнизонима у Србији, да Срби имају право да бирају своје старешине, те да руски агент борави у Србији, а да Срби имају представника у Цариграду (М. Гавриловић, *нав. дело*, 281–282). *ВПР*, серия вторая, том I, ноябрь 1815 – сентябрь 1817, Москва 1974, 674-677. У збирци *Внешняя политика России* објављене су представке барона Строганова

„Бомбардовање нотама“, како су османски министри оценили агресиван приступ посланика Строганова у погледу испуњавања руских захтева, трајало је до средине 1818. године, када је према саветима из Петрограда снизио тон у комуникацији и заузео „пасивну и пријатељску позицију“.³³

У писмима кнезу Милошу Строганов је више пута истицао да руска дипломатија ради на утврђивању аутономије Србије на основу Осме тачке Букурешког мира.³⁴ Поводом гласина да Турци намеравају да нападну Србију, Строганов је уверавао кнеза Милоша у писму 27. марта 1818. године да је Русија Осмим чланом Букурешког уговора признала власт Порте над Србима, али да руски цар чини све да „јединоверном“ и „јединоплеменом“ српском народу обезбеди мир и благостање, док Порта настоји да Србе лиши привилегија „обећаних Букурешким миром.“³⁵ У јулу 1818. године кнежев дипломата Михаило Герман предао је Строганову документа која је овај тражио од српског владара, важна за преговоре са Портом: осам Портиних фермана с краја 1815. и почетка 1816. године, писмо Стефана Живковића у којем су наведене погодбе Ичковог мира из 1806. године, док је из кнежеве канцеларије послат препис преговора Срба и Турака 1812/13. године и кнез Милошево сведочење о усменом договору са Марашли Али-пашом.³⁶ Строганов у писму кнезу Милошу 13. децембра 1819. године политику руске владе према Србији овако објашњава: „Какве намере има наш цар, кад заштићује Србију? Одговор је на то прост и јасан: да тачним извршењем Осме тачке Букурешког трактата осигура мир и благостање Србима. Ако народ добије права своја и определи свој одношај према Порти, ако се потврди то поглавито право да Срби сваке године могу држати народну скупштину, онда ће врховни вожд народа српског добити већи значај и већи кредит код самих Турака“.³⁷ Ово писмо је писано поводом вести да је кнез склон договору са Турцима који су му нудили наследно кнежевско достојанство, што је Строганов оцењивао као покушај Порте да изигра обавезе преузете Букурешким миром. Штавише, Строганов је саветовао кнеза Милоша да Турцима отворено

турској влади: Мемоар од 2./14. децембра 1816, Нота Реис-ефендији од 4./16. фебруара 1817, Нота турској влади 12./24. марта 1817, Нота упућена Порти 15./27. септембра 1817 (*ВПР*, серија 2, том 1, 323–336, 419–436, 490–492, 674–677). Нота турској влади 1./11. јануара 1818, па Нота од 8./20. јануара 1818 и 27. јануара/7. фебруара 1819 (*ВПР*, серија вторая, том 2, октябрь 1817 – апрель 1819, Москва 1976, 135–142, 630–637, 652–656).

³³ Е. П. Кудрявцева, *Русские на Босфоре*, 211; И. А. Каподистрија, државни секретар – Г. А. Строганову, Одеса, 6/18. мај 1818 (*ВПР*, серија II, том 2, 359–363).

³⁴ Нил Попов објавио је 1867. у Москви књигу: *Преписка барона Гр. А. Строганова с Милошем Обреновичем в 1817–1826 годах*. Захваљујући Михаилу Гавриловићу знамо да је Попов већину писама добио у Београду од М. Протића (М. Гавриловић, *нав. дело*, VIII); *Международные отношения на Балканах*, 87–90.

³⁵ М. Гавриловић, *нав. дело*, 417–418; Г. А. Строганов – Милошу Обреновићу, Цариград 15/27. март 1818. (*ВПР*, серија II, том 2, 271–272).

³⁶ Н. Попов, *нав. дело*, 137; М. Гавриловић, *нав. дело*, 424.

³⁷ Н. Попов, *нав. дело*, 139–140; М. Гавриловић, *нав. дело*, 438–440; *ВПР*, серија вторая 1815–1830, том третий, май 1819. г. – февраль 1821 г., Москва 1979, 192–193.

саопшти да су му познате обавезе Порте према Србији и Русији: „Ви сте тражили од мене савета. Ја Вам га дајем усрдно и искрено. Ви можете представити паши, па и самој Порти да Русија прима учешће у српским стварима само стога што Порта није испунила осму тачку Букурешког трактата (...)“.³⁸

Руска дипломатија је 1820. године одредила оквир будућих аутономних привилегија Србије. Најпре је руско министарство иностраних дела 29. фебруара 1820. издало нове инструкције барону Строганову којима се саглашава са кнежевим настојањем да стекне наследно кнежевско достојанство, инсистирајући на претходном утврђивању самоуправе Срба на основама Букуршког мира, а потом на доношењу „административног регуламента“ којим би се одредио делокруг кнежеве власти. Поред инструкција, руско министарство послало је свом посланику у Цариград нацрт молбе, који би представљао основ за „прошеније“ које ће Срби у договору са њим саставити и упутити Порти.³⁹

Позивање на Букурешки мировни уговор у српским званичним и незваничним документима јавља се тек 1820. године. У такозваном *Првобитном пројекту народног прошенија* на почетку пише да „да осмом статијом Букуресткаго трактата Портоју с Росијом закљученим дозвољено је ... да правленије внурење Сербије остаје у рукама народа серпскога...“.⁴⁰ Тај документ, наравно, остао је непознат Турцима. Кнез Милош је 6. јуна 1820. године саставио нови нацрт народне молбе (*Височајшеј Порти от Народа Серпскога покорњејше прошеније*) у којем се изриком не помиње Букурешки мир, нити се чине било какве алузије на руско-турски споразум, јер је руска страна на томе инсистирала зарад очувања достојанства Порте. Међутим, у пропратном писму посланику Строганову кнез Милош пише: „Имам чест додати јошт нешто о границама српским које су биле при закључењу мира између Русије и Порте у Букурешту 1812. године“.⁴¹ Писмо не само што указује на то да је у политици стицања аутономије Букурешки мировни уговор основа, већ је барону Строганову, како је објаснио Михаило Гавриловић, указано на разлику између граница Србије у време потписивања Букурешког мира 1812. године и граница тадашње Србије, што руски посланик до тада није знао. Строганов је нацрт српске молбе редиговао, па је уместо 21 захтева, у свом нацрту српске захтеве груписао у девет тачака, међу којима у тачки 3 и границе Србије у време потписивања Букурешког мира, онако како их је кнез Милош означио у пропратном писму.⁴²

³⁸ Н. Попов, *нав. дело*, 140. ВПР, серия вторая 1815–1830, том третий, май 1819. г. – февраль 1821 г., Москва 1979, 192–193.

³⁹ М. Гавриловић, *нав. дело*, 447–453.

⁴⁰ *Исто*, 534.

⁴¹ *Исто*, 539–542. У наставку писма наведени су границе Карађорђево Србије: Сава и Дунав на северу, Дрина на западу, Тимок на истоку и шанчеви, почев од југозапада: Рача код Дрине, Ивица, Шарган, Златибор, Јавор, Голија, Јовик, Кобаоник, Боговац, Јанкова Клисурса, Јастребац, Шиљеговац, Делиград, Бања и Гургусовац и Тимок (М. Гавриловић, *нав. дело*, 471–472; Н. Попов, *нав. дело*, 142).

⁴² Пројект српске народне молбе од барона Строганова (М. Гавриловић, *нав. дело*, 542–547; Миленко Вукићевић, *Писма из Првог и Другог устанка*, Споменик СКА 37 (1900); Г. А. Строганов – Милошу Обреновићу, Бујукдере 29. јун 1820, 152–156.

Коначно, у лето 1820. године кнез Милош је османским званичницима, супротно руским саветима, ставио до знања да су му познате обавезе Порте према Србима на основу Букурешког мира. Када је у августу 1820. године одбио да прими ферман који је Порта послала у Србију по свом специјалном изасланику (хоџа-ћану) Мехмед Есад-паши, кнез је Портином званичнику и београдском везиру, „противно своме дотадашњем држању“, рекао да се „српски захтеви оснивају на 8 члану Букурешког мира и да Русија има право да се за њих заузме“.⁴³ Тада је османским званичницима предата народна молба, донекле измењени нацрт барона Строганова (*Всепокорњејше прошеније на имје височајше Порте Отоманске от Народа Сербскога представленоје*) од 13. септембра 1820. године у којем се у закључку позива на Букурешки уговор. „На овим необоримим столповима који поддржавају взајмне ползе, утврдиће Блистателна Порта истину приврженост к њој народа сербскога и заједно и безопасност пределов свога царства, и оснивају се на VIII стати Букуретскога трактата, учињенога в 1812. году, 16. маја“.⁴⁴

Осмом тачком Букурешког мира предвиђени су непосредни преговори Порте и Срба о облику унутрашњег уређења. Кнез Милош је преговоре са турским званичницима водио преко депутација. Анализа депутатских упутстава и пуномоћја показује да ни у једној представци Порти до 1820. године није помињан Букурешки мир.⁴⁵ Међутим, у упутству („наставленију“), тзв. великој депутацији 20. септембра 1820. године, које је у вези са горепоменутом молбом од 13. септембра, поново се на два места апострофира Букурешки уговор.⁴⁶ Наиме, у трећој тачки настављенија, у којој је реч о границама Србије, истиче се да се оне „ослањају на Букурестски трактат“. Пошто су наведене граничне тачке Србије у време потписивања Букурешког мира депутатима се строго наређује: „На ове границе држаћете се тврдо, предстваљајучи Дивану да су биле при закљученију Букурестскога трактата, да народ у овим живећи, био је помешан у свако време с нама у сва наша дела“. Међутим, кнез Милош је према савету

⁴³ М. Гавриловић, *нав. дело*, 497–498.

⁴⁴ *Исто*, 557.

⁴⁵ Прве две депутације послате су у Цариград крајем лета и у јесен 1815. године са задатком да потврде оно што су се договорили Милош Обреновић и Марашли Али-паша, трећа депутација под предводништвом Јована Обреновића и Вујице Вулићевића у јулу 1816. године безуспешно је покушала да издејствује да се финансијске обавезе Срба плаћају одсеком, док је четврта депутација под предводништвом Павла Сретеновића и Ђорђа Поповића Ђелеша требало да издејствује да Порта у Србију пошаље комесара који ће саслушати и примити молбу српског народа у погледу унутрашњег уређења. О депутацијама видети: В. и Н. Петровић, *Грађа за Историју Краљевине Србије, време прве владе кнеза Милоша Обреновића*, књига 1, 43–70; М. Петровић, *Финансије и установе обновљене Србије до 1842: с једним погледом на ранији историски развој финансиског уређења у Србији*, I, Београд 1901, 646–680).

⁴⁶ Чланови депутације били су Вујица Вулићевић, Илија Марковић, Димитрије Ђорђевић, Сава Љотић, Самуило Јаковљевић, Милоје Вукашиновић и писар Аврам Петронијевић.

барона Строганова у новом пуномоћју депутацији 22. децембра 1820. године изоставио помен Букурешког мировног уговора.⁴⁷

Преговори између опуномоћених српских депутата и Порте започети су у фебруару 1821. године, али су већ у марту прекинати због избијања грчког устанка. Исте године прекинати су дипломатски односи Русије и Османског царства, па је Строганов напустио Цариград.⁴⁸ Ступање на престо Николе I крајем 1825. године утицало је на промену руске политике према Османском царству. У ултиматуму руске владе Порти 10. марта 1826. године, један од главних захтева је Портино беспоговорно испуњавање Букурешког уговора. Резултат руско-турских преговора од јуна до октобра 1826. године јесте Акерманска конвенција.⁴⁹ За време мандата руског амбасадора у Цариграду Александра Ивановича Рибопјера који је формално трајао од 1827. до 1830, а фактички само од јануара до децембра 1827. и неколико месеци 1830, настављен је рад на испуњавању Акерманске конвенције, односно Букурешког мира.⁵⁰ Због руско-турског рата 1828/29. године настао је прекид дипломатских односа Русије и Османског царства. У декларацији цара Николе коју је уочи рата упутио европским дворовима, наведено је, између осталог, да је циљ будућег мировног споразума потврђивање привилегија Србији.⁵¹ Шестом тачком Једренског мира 1829. године Порта се обавезала на издавање хатишерифа.

Кнез Милош је у говорима на Народним скупштинама отворено говорио о својој спољној политици, руској помоћ и султановој „милости“. Тако је на скупштини у Крагујевцу 8. јуна 1825. године истицао да је његова политика сагласна политици Свете алијансе, а посебно је захвалио руском цару Александру који је „с прочим високим сојузницима својим... сожељавајући (...) многопутна страданија наша...није препустио из давни јоште времена представљати о нама високом султану и мирољубивим начином у њега ходајствовати да би често страдајућег народа нашег срећу на бољем темељу основао, него што је досад било, и то даривањем народу нашем права, која се

---

⁴⁷ М. Гавриловић, *нав. дело*, 559–560; М. Гавриловић, *Милош Обреновић, II 1821–1826*, Београд 1909, 7.

⁴⁸ У октобру 1823. године М. Ј. Минчаки генерални конзул у Букурешту постављен је за трговачког представника руског посланства у Цариграду, а августа 1824. године за привременог посланика и од тада започео је преговоре са Портом око испуњења Букурешког мира. У раздобљу прекинутих дипломатских односа Русије и Порте (1821–1823) руске дипломате саветовале су кнеза Милоша да самостално не наступа пред османским званичницима, да се придржава зацртаног правца деловања. Обавестили су кнеза Милоша да на конгресу у Верону није донет ниједан акт или закључак у вези Србије. Видети писма К. В. Неселроде – М. Ј. Минчакију 17(29). маја 1823; М. Ј. Минчаки – Милошу Обреновићу 9(21). јуна 1823. (*ВПР*, серија II, том 5, Москва 1982, 113–116; 696–697).

⁴⁹ Г. Јакшић, *Акерманска конвенција закључена између Русије и Турске 25 септембра 1828 год.*: студија из дипломатске историје, Београд 1911; Е. П. Кудрявцева, *Русские на Босфоре*, 217–221.

⁵⁰ Е. П. Кудрявцева, *нав. дело*, 223–226.

⁵¹ *Исто*.

са наравима његовим слажу и да би се со тим избећи могла она честа побуњенија и изгибљеније народа, која се у овом пределу догађају“.⁵² На Великој народној скупштини у Крагујевцу 26. јануара 1827. године поводом читања петог члана Акерманске конвенције кнез је рекао: „Покровитељ наш настојавао је више године о томе, и ми смо пре шест година депутацију нашу у Цариград оправили која би се с царем нашим договорила, каква права земљи овој да се даду, но наиђе Влашка и грчка буна и договори ови буду прекинути. (...) И ја данас себе за срећна држим, што вам, љубезна браћо, радосни овај глас саопштити могу, да се султан склонио и својеручно потписао с императором Николајем уговор, да Србији права даде, као што смо иј ми у прошенију нашем преко вишепоменуте депутације искали, да би и ми и народом јевропејским постали“.⁵³ После читања хатишерифа из 1829. године, на Народној скупштини у Крагујевцу 5. фебруара 1830. године кнез је „устмено народу“ казао да „ к султану сам припао с прошенијем да народ овај помилује и да нам пожељна права дарује, а к високим покровитељима прибегао сам иштући совјета, како ми се владати треба, да би довео отечество наше у цвет благостојанија. Благодјетелни совјета милостиви покровитеља точно држећи се, довео сам вас, браћо, ево и до ове тачке желетељне среће отечства нашег“.⁵⁴

Иако је руска дипломатија из сопствених интереса спречавала кнеза Милоша да се пред Портом формално позива на Букурешки мир, настојећи да српске захтеве османским званичницима представи као аутентичне народне молбе и тиме отклони сумњу о својим везама са Србима, она је 1820. године у договору са кнезом Милошем суштински уобличила аутономију Србије чије су главне тачке: слобода богослужења; потврда Милоша Обреновића за кнеза Србије с правом наследства; плаћање данака одсеком; врховна управа да буде у рукама кнеза, народног савета и старешина; право слободне трговине за српске трговце у Османском царству; забрана уласка турске војске у Србију и право Срба да се непосредно обраћају султану.⁵⁵ Наведене аутономне повластице нашле су своје место у хатишерифу 1830. године, док су хатишерифом 1833. године утврђене границе Србије и плаћање данка одсеком. Дакле, помоћ Русије у том процесу била је од пресудног значаја. Аутономне привилегије Срба, захваљајући вештој политици кнеза Милоша који је издашно даривао корумпиране Портине званичнике постале су знатно шире од

⁵² Љ. П. Ненадовић, *Прилози за србску историју*, I, Земун 1858, 9–10. М. Гавриловић, *Милош Обреновић*, II, 171–172.

⁵³ Љ. П. Ненадовић, *нав. дело*, 17; М. Гавриловић, *нав. дело*, 239–241.

⁵⁴ Љ. П. Ненадовић, *нав. дело*, 50–51.

⁵⁵ У говору на Народној скупштини одржаној у Крагујевцу фебруара 1834. године, на којој је обзнањен хатишериф из 1833. године, кнез Милош се захвалио свим руским посланицима у Цариграду који су се од 1816. до 1833. године бавили „србским делима“ Строганову, Риболјеру и Бутењеву, а посебно Строганову, који је „као посланик руски у Цариграду, такорећи први темељ поставио данашњему зданију Србије“ (Новине сербске 7, 17. фебруар 1834).

повластица које су уживали становници Архипелашких острва. У аутономију Србије, формално засновану на Осмој тачки Букурешког мира, била су уткана искуства кнежинске самоуправе с краја 18. века, одредбе Ичковог мира, али и привилегије које су уживале друге османске провинције и аутономне области: острва Архипелага, Влашка и Молдавија.⁵⁶ Не сме се изгубити из вида чињеница да су Срби до свега тога дошли после десетогодишњег ратовања против Турака и огромних људских жртава. Државнички допринос кнеза Милоша „оплемењивању“ Букурешког мира огледао се у доследном залагању за наследно кнежевско достојанство и повратак „отргнутих“ предела у границе Србије.

---

⁵⁶ Р. Поповић, *Идеал независности и нужност аутономије, Настанак нововековне српске државе 1788/1804 – 1833. Године*, у: Ч. Попов, Д. Живојиновић и С. Г. Марковић (ур.), *Два века модерне српске дипломатије*, Београд 2013, 86–88.

Radomir J. Popović

TREATY OF BUCHAREST, PRINCE MILOŠ
AND SERBIA'S AUTONOMY

Summary

The Eighth Article of the Treaty of Bucharest is the first international agreement mentioning the Serbs. Serbia's statehood in the new century is based on it. The paper describes the reception of the Peace Treaty of Bucharest in Serbian literature and historiography until the mid-19th century. Already in 1815, a Serbian book printed in Venice wrote about negative consequences of the Treaty of Bucharest, while Vuk Karadžić printed the Eighth Article of the Treaty of Bucharest in 1828 in his book "Miloš Obrenović, Prince of Serbia" (*Милош Обреновић, кнез Србију*). While serving as Serbia's diplomatic representative in Constantinople in 1842/43, Aleksa Simić collected Serbia's public-legal documents for the 1812–1842 period and delivered one copy of the transcript to the Prince's Office. Based on this transcript, the Eighth Article of the Treaty of Bucharest was translated into Serbian by Dimitrije Matić in 1851. The paper analyses the place of the Treaty of Bucharest in Serbia's foreign policy from 1812 to 1820. The negotiations between the Serbs and Turks in 1812/13 were unsuccessful because the rebels could not accept the return of the Turkish army into towns. From 1813 to 1815, the Peace Treaty of Bucharest was not in the public horizon of Serbian politics. It has been determined that Prince Miloš did not have the transcript of the Eighth Article at the time of the Second Serbian Uprising, nor did he have direct links with Russian diplomacy. In their requests to the Porte, the Serbs asked for the arrangement of Serbia's autonomous position as envisaged by the Ičko's Peace of 1806, and Prince Miloš was steadfast in his request for hereditary dignity of the prince. When Baron Stroganoff was appointed a Russian envoy in Constantinople in 1816, Prince Miloš entered a secret communication with him, which resulted in the harmonisation of Serbian requests for autonomy in 1820, which previously underwent Russian revision. It took ten years for the Porte to officially recognise Serbia's autonomous privileges by the *hatiserifs* (sultan's decrees) of 1830 and 1833, and the *berat* on hereditary dignity of the prince (1830).

Key words: Treaty of Bucharest, 1812, Prince Miloš, Russia, Porte, Baron Stroganoff, autonomy, Mihailo Gavrilović.

